

3. Петрова, Л. И. Редактирование отдельных видов литературы: тексты лекций / Л. И. Петрова. – Минск: БГТУ, 2004. – 108 с.

УДК 82.09:[821.161.3+821.161.1]

Т. А. Мотрэнка, выкл.  
(БДПУ, г. Мінск)

### **РЫСАСЛОВЫ ЛЮДКА СІЛЬНОВАЙ І «ЗОРНАЯ АЗБУКА» ВЕЛІМІРА ХЛЕБНІКАВА: ПАРАЎНАЛЬНЫ КАНТЭКСТ**

Гісторыя слоўнага мастацтва ХХ ст. паказала, што авангардныя накірункі і нестандартныя ў фармальна-зместавых адносінах творы, як правіла, узнікаюць на злome эпох, калі адна культурная парадыгма змяняе іншую. Гэтая адметнасць дазваляе гаварыць пра цыклічнае развіццё літаратурнага працэсу, прыкладам чаму могуць служыць эксперыменты з аўтарскім алфавітам, якія адбываліся ў знакавыя, але часова аддаленыя адзін ад аднаго перыяды рускай і беларускай літаратуры.

У 1910-я гг. рускі паэт-футурыст Велімір Хлебнікаў распрацоўвае “зорную азбуку” (іншыя назвы: “будетлянская азбука”, “заумны язык”) — “сусветную мову будучыні, якая адлюстроўвае сэнсы самімі сваімі гукамі” [2]. У 1994 г. беларуская паэтка Людка Сільнова стварае рысасловы — своеасабліваю візуальна-асацыятыўную інтэрпрэтацыю літар кірыліцы. Пошук кропак судакранання паміж дзвюма літаратурнымі з’явамі дазваляе вылучыць карані ўнікальнага для беларускай паэзіі мастацкага феномена або пацвердзіць яго самабытнасць і арыгінальнасць.

Рысасловы ўяўляюць сабой словы-малюнак на кожную з літар беларускага алфавіта і апострафа. У “зорнай азбуцы” В. Хлебнікава перш за ўсё гук выклікае пэўны прасторавы вобраз. На думку рускага футурыста, кожны зычны — гэта асобны свет, галосныя маюць умоўны статус, яны злучаюць адзін свет з адным: “галосныя алгебраічныя, гэта велічыні і лікі, зычныя – кавалкі прасторы” [2]. Кожнаму зычнаму адпавядае не толькі гукавы, але і зракавы вобраз, пэўныя форма і колер. Першы з трох асноўных падыходаў В. Хлебнікава да надзялення гуча сэнсамі заключаецца ў непасрэдным эмацыянным успрыняцці, суаднясенні яго з формай і колерам. Два іншыя прадугледжваюць пошукі сэнсавага падабенства ў блізкіх па гучанні словах рускай мовы, у тым ліку з выкарыстаннем матэрыялу замежных моў, а таксама вылучэнне і даследаванне заканамернасцей у пачатковых гучах слоў, якія называюць важныя паняцці з гісторыі і геаграфіі.

### **6. СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ ТЕКСТОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ КНИГОИЗДАНИЯ**

У тым, як Л. Сільнова стварае візуальны код літары, бачацца аналогіі з падыходамі В. Хлебнікава. У рысасловах паміж літарай і яе слоўнай праекцыяй існуе цесная эмацыяна-асацыятыўная сувязь, што з’яўляецца вынікам індывідуальна-аўтарскага ўспрыняцця графемы. Як і В. Хлебнікаў, беларуская паэтка надае важнае значэнне пачатковай літары слова: так, графему Ч рэпрэзентуе слова “час”, Р — “рука”, Х — “Хрыстос” і г. д. Прычым, на наш погляд, Л. Сільнова не адвольна выбірае з шэрагу асацыяцый слова на пэўную літару. У аснове графічнага вобраза ляжыць умоўнае паняцце, што гуртуе вакол сябе спектр сэнсаў — ад прамога да пераноснага, у тым ліку сімвалічнага. Многія рысасловы, напрыклад, у той ці іншай ступені адлюстроўваюць адметныя канцэпты светаадчування беларуса (“воля”, “жыццё”, “Беларусь”, “праўда”) або самабытнасць яго мовы (“футра”, “дарма”, “юшка”, “цот”).

Распрацоўваючы “зорную азбуку”, В. Хлебнікаў вербальна апісваў значэнне літар, тады як Л. Сільнова праз слоўную асацыяцыю прыйшла да графічнага вобраза. Аднак мы знайшлі некаторыя паралелі паміж тым, як рускі футурыст тлумачыў літару, і тым, якую асацыяцыю яна выклікала ў беларускай паэтыцы. Напрыклад, у В. Хлебнікава Ж значыць “рух з замкнёнага аб’ёму, аддзяленне свабодных кропкавых светаў” [5, с. 622]. У Л. Сільновай літары Ж рэпрэзентуе слова “жыццё”, у стварэнні графічнага вобраза ўдзельнічае толькі пачатковы знак, які мае выгляд кола з жытнёвых каласоў з валожкай у цэнтры [4, с. 11]. У першым выпадку бачым дакладную фармулёўку, у другім — яе метафарычную інтэрпрэтацыю. Жыццё, рух, кола – кампаненты аднаго асацыятыўнага шэрагу, выхад з замкнёнага аб’ёму можна разумець як спробы чалавека перамагчы смерць, здабыць неўміручасць або як дасягненне вечнага жыцця пасля смерці. Жытнёвыя каласы, сплеченыя ў вянок, выглядаюць як сімвалічнае ўвасабленне слоў “аддзяленне свабодных кропкавых светаў”: зерне дасць пачатак безлічы новых жыццяў.

І гэта не адзіны прыклад супадзенняў. Так, літара М для В. Хлебнікава значыць “распад некаторай велічыні на бясконца малыя<...>, роўныя ў цэлым першай велічыні” [5, с. 621]. У Л. Сільновай літара М выклікае ўстойлівую асацыяцыю са словам “мама”, якая візуалізуецца ў вобразе ўмоўных чалавечых фігур, што глядзяць у сваё адлюстраванне на паверхні вады [4, с. 16]. Калі звярнуцца да фармулёўкі В. Хлебнікава, то “маму” можна прыняць за “першую велічыню”, а яна ў сваю чаргу распадаецца на бясконца малыя — гэта значыць, пакідае часцінку сябе ў кожным з наступных пакаленняў.

Літара С В. Хлебнікаў тлумачыць як нерухомую кропку, што “служыць зыходнай кропкай руху для многіх іншых кропак,

пачынаючых у ёй свой шлях” [5, с. 622]. Графічна ў “зорнай азбуцы” літара С выглядае як пучок прамых (↖). У Л. Сільной літары С адпавядае слова “сьнег” [4, с. 21]. Зноў жа тут падаецца відавочнай метафарычная трактоўка тлумачэння, прапанаванага В. Хлебнікавым: сняжынка — мноства кропак, якія нараджаюцца з адной зыходнай. Разам з тым і сама сняжынка з’яўляецца ўзорам геаметрычнай дасканаласці: абсалютна аднолькавыя прамыяні, што разыходзяцца з аднаго пункта.

“Зорную азбуку” В. Хлебнікава і рысасловы Л. Сільной таксама яднае іх сувязь са старажытнымі сістэмамі пісьма.

Даследчыца В. Лук’янава заўважыла, што некаторыя графічныя сімвалы з прапанаваных В. Хлебнікавым валодаюць даволі блізім падабенствам са знакамі фінікійскага алфавіта – першага ў гісторыі чалавецтва, заснаванага на запісе гукаў. На аснове гэтага назірання В. Лук’янава справядліва адзначыла, што азбука рускага футурыста – гэта адначасова і вынаходніцтва ўніверсальнага алфавіта, і ўзнаўленне даўно забытага [1, с. 14].

У рысасловах таксама прасочваецца сувязь са старажытнай сістэмай знакаў, у прыватнасці рунічнай. На думку Л. Сільной, руны — гэта, “па-беларуску кажучы, “рысасловы”: рысы, якія моцна знітаваныя з пэўнымі словамі” [3, с. 24]. Як і руны рысасловы маюць назвы<sup>1</sup>, прычым некаторыя з іх належаць да аднаго семантычнага поля:

Руны	Рысасловы
Бог	Ісус, Хрыстос
дарунак	дарма
год	год, час

Іншыя назвы пры ўмове метафарычнага ўжывання таксама можна лічыць блізкімі па сэнсе, а менавіта:

Руны	Рысасловы
шлях	жыцьцё
сонца	космас
радасць	воля

На карысць сувязі рунічнай сістэмы знакаў і рысасловаў гаворыць таксама этымалогія слова “руна”. У старажытнаверхнянемецкай мове *rūn* азначае «шаптаць», у гатычнай *rūna* — гэта «таямніца». Л. Сільнова тлумачыць руны як “сакрэты, расказаныя шэптам” [3, с. 24]. Такой уласцівасцю валодаюць і некаторыя з рысаслоў, сэнс якіх не раскрываецца гучна з высокай трыбуны, а шыфруецца з дапамогай графічных сімвалаў.

1. Пераклады назваў рунаў прыведзены паводле сайта [www.arild-hauge.com](http://www.arild-hauge.com).

## 6. СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ ТЕКСТОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ КНИГОИЗДАНИЯ

Аднак, нягледзячы на заўважаны паралелі паміж “зорнай азбукай” В. Хлебнікава і рысасловамі Л. Сільной, няма пераканаўчых падстаў гаварыць пра наслідаванне беларускай паэтыкай ідэй рускіх футурыстаў. Знойдзеныя прыклады падабенства ў інтэрпрэтацыі літар дазваляюць думаць, што абодвух твораў натхніла нейкая агульная метафізічная аснова ці адбылася інтуітыўная арыентацыя беларускай паэтыкі на набывкі папярэдніка. Пры гэтым варта адзначыць, што В. Хлебнікаў імкнуўся стварыць універсальную мову, якая будзе зразумелая “ўсёй населенай чалавецтвам зорцы” [5, с. 619], а Л. Сільнова праз форму рысаслоў хацела “выявіць тыпалагічную тоеснасць кірыліцы з так званай «душой» беларускага народа” [3, с. 127]. У аснове яе эксперыменту ляжыць перш за ўсё ідэя самабытнасці і арыгінальнасці нацыянальнай мовы, зварот у мінулае, а не погляд у будучыню, дзе спосабы зносін паміж людзьмі становяцца ўсё больш уніфікаванымі.

### Літаратура

1. Лукьянова, О. А. Графические прообразы звездной азбуки Велимира Хлебникова: финикийский алфавит и письмо брахми / О. А. Лукьянова // Вестник РУДН. Сер.: Литературоведение. Журналистика. – 2009. – № 1. – С. 12–17.
2. Перцова, Н. Н. О “звездном языке” Велимира Хлебникова [Электронный ресурс] / Н. Н. Перцова // Хлебникова поле. – Режим доступа: [https://www.ka2.ru/nauka/perctsova\\_2.html](https://www.ka2.ru/nauka/perctsova_2.html). – Дата доступа: 06.09.2021.
3. Сільнова, Л. Крышталёвы сад : кн. крытыкі / Л. Сільнова. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2007. – 143 с.
4. Сільнова, Л. Рысасловы / Л. Сільнова. – Полацк : Полац. ляда, 1994. – 35 с.
5. Хлебников, В. Творения / В. Хлебников. – М. : Сов. писатель, 1986. – 736 с.

УДК 821.161.1

О. В. Мурга, студ.

Науч. рук.: А. С. Рыжанкова, ст. преп., канд. техн. наук  
(БГТУ, г. Минск)

## АНАЛИЗ УЧЕБНИКОВ ПО РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ 10 КЛАССА 2010 Г. И 2019 Г.

Оформление книг и их содержание меняется со временем и отражает те веяния, которые были распространены. Особенно важно это учесть в учебных изданиях, которые могут повлиять на мировоззрение подрастающего поколения. В данной работе была поставлена задача провести анализ учебника по русской литературе для 10 класса 2010 года выпуска и учебника по русской литературе для 10 класса 2019 года выпуска.